

KAYIP SESLERİN İZİNDE

Emre Aracı

Karayıpler'den Covent Garden'a "Rusalka"nın İzinde

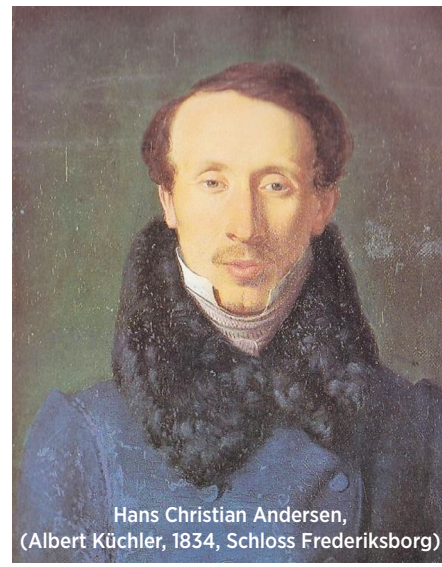
Karayıpler'deki mehtaplı gecelerde kendisine fısıldayan peri masalıyla Covent Garden'da karşılaşan Emre Aracı, Dvorak'ın *Rusalka* operasını "kimileri için bir peri masalı, kimileri için bir çocuk hikâyesi, ama belki de kimileri için geçmişte de aynı duyguları yaşamış olan derin hisli yaratıcılardan - hayatın haksızlıkları ve sevgisizlikleri arasında - bizlere ulaşan en erdemli yaşam reçetesi olarak" ifade ediyor. Her yeni makalesinde bizleri büyümlü bir yolculuğa davet eden Aracı'yı bir gün gideceği Vysoka'da acaba nasıl güzel anılar bekliyor?

Karayıpler'de eski bir İngiliz kolonisi olan Barbados'un Bathsheba koyunda kaldığım on gün boyunca akşamları ıssız sahilin mehtaplı manzarasında palmyelerin ürkütücü gölgelerinde uçsuz bucaksız Atlantik Okyanusu'ndan kıyıya çarpan köpüklü dalgalarda bir an hep Rusalka'yı görecektiğim gibi hissettim durdum. Belki

de o ara hemen hemen her gün sırasıyla Dvorak'ın senfonilerini dinleyip üzerlerinde çalıştığım için bu hisse kapılmışım. Üstelik masaldaki Rusalka gölde yaşayan bir tatlı su perisiydi, ama her nedense Bathsheba'nın o insanı korkutan dev kayalarına çarpan dalgaların sesi arasında, mehtabın o her şeyin formunu değiştiren

Karayıpler'de Barbados'un Bathsheba koyunda mehtap (Fotoğraf: Emre Aracı)

Hans Christian Andersen,
(Albert Küchler, 1834, Schloss Frederiksborg)

sihirli gümüş tonları böylesine engin bir su kütesine karşı yalın duruşumda şuurumda bana hep Rusalka'yı aratıyordu. Acaba düşüncelerimizle mi hayatlarımıza yön veriyoruz, ya da hayat mı bizlere çizeceği kadere göre o düşünceleri gelecekte bir rüya gibi çok öncesinde şuurlarımızda gösteriyor doğrusu bilemiyorum, ama bir zamanlar adı Trafalgar Meydanı olan ve Amiral Nelson'un bugün kaidesi boş duran heykelinin Westminster melodisindeki çan sesiyle çeyrek saatleri hâlâ vurmaya devam ettiği Gotik Parlamento Binası'nın saat kulesine uzun uzun baktığım Barbados'tan Londra'ya dönünce *The Spectator* dergisini elime aldığım Covent Garden'daki Kraliyet Operası'nda o ara *Rusalka*'nın temsil edilmekte olduğunu Richard Bratby'nin kritik yazısından okuduğum zaman bu temsili elbette kaçırmamam gerektiğini biliyordum. Çünkü *Rusalka*'nın o hüzünlü hikâyesini ben Covent Garden sahnesinden çok önce zaten Barbados'un Bathsheba koyunda hissetmişim, ama anlaşılın oydu ki o bana kendisini Atlantik kıyısında değil Thames Irmağı kordonunda, Londra'nın eski çiçek pazarında göstermeye karar vermişti. Esasında benim için seneler önce bu hikâyenin başladığı yeri Covent Garden ve dolayısıyla belki de çok da yerindeydi bu tesadüf.

"Bir su perisi olan Rusalka, ailesiyle birlikte orman gölünün saf sularında yaşamaktadır. Bir gün gölde yüzen bir Prens'e aşık olduğunda, sesini feda eder ve yeni bir dünyada gerçek aşkı bulma umuduyla evini terk eder, ama onu sevmeyen bir dünyada bulmuştur kendisini"; Covent Garden'ın websitesi operanın özetini birkaç cümleyle verirken *Rusalka*'nın konusunun Hans Christian Andersen'in *Küçük Deniz Kızı* masalıyla da ne derece örtüşüğünü bizlere gösterir. Andersen de zaten peri masalını kaleme alırken Alman yazar Friedrich de la Motte Fouqué'nin *Undine*'inden esinlenmiştir. Ama gerçek esin kaynağı kendi içindeki melânkoli ve karşılıksız aşk duygusudur hiç şüphesiz; Andersen'in hayatını inceleyenler bunu gayet iyi bilirler. O bütün bu duygularını her gerçek sanatçının yaptığı gibi eserlerinde ölümsüzleştirmiştir. Eğer düşünecek olursak Dvorak'ın operası da zaten bu uzayıp giden zincirdeki halkalardan bir tanesi değil midir? Kimileri için bir peri masalı, kimileri için bir çocuk hikâyesi, ama belki de kimileri için geçmişte de aynı duyguları yaşamış

Covent Garden Kraliyet Operası'ndaki
Rusalka temsiline programı

Eski bir kartpostalda Antonin Dvorak

olan derin hisli yaratıcılardan - hayatın haksızlıkları ve sevgisizlikleri arasında - bizlere ulaşan en erdemli yaşam reçetesi. Bu yüzden de *The Spectator* dergisininin kritiği Richard Bratby'nin büyük puntolarla attığı "Dated and Wasteful", yani "Demode ve Savurgan" başlığı beni Covent Garden'daki bu temsile katılmaktan alıkoyamadı; çünkü sırma işlemeli kırmızı kadifeyle bezeli, 1858'den kalma, içimizi ısıtan o görkemli opera binasında o üç saat boyunca, sahnelenmesi nasıl olursa olsun, Dvorak'ın ilahi partiyonundan etrafa yayılacak ses titreşimlerinin bedenimize dokunarak bizleri ayrı bir evrene çekeceğinden ve bu

evrende hayatın bütün muammalarına cevap bulunacağından hiç şüphem yoktu ve nitekim öyle de oldu.

Covent Garden'daki *Rusalka* doğayla dost bir prodüksiyon olarak yaratılmıştı. Natalie Abrahami ve Ann Yee'nin direktörlüğünde hayat bulan bu prodüksiyonda dekorlardan kostümlere kadar her şey geri dönüşümden elde edilen materyallerden hazırlanmıştı. Hatta elimizdeki program kitapçığı dahi bitkisel bazlı mürekkeplerle basılmış olduğu üzere, Brexit sonrası domates bile bulamaz olduğumuz İngiltere'de, Bratby yazısını bitirirken program kitapçığı için alaycı bir dille "salata krizi yoğunlaşırsa çorba için kaynatabilirsiniz" tavsiyesinde bulunmayı da ihmal etmemişti. Opera sanatının dekoru, kostümü ve müziğiyle bir bütün olduğuna inanmış bir müzik tarihçisi olarak klasikleşmiş opera ve balelerin çağdaş prodüksiyonlarının iticiliğinden ve sevimsizliğinden her zaman muzdarip olmuşumdur. Çok şükür ki bu akım daha henüz bestecinin partiyonunu bozmaya sirayet etmediyse de gün gelecek ki maalesef bu da olacaktır diye düşünüyorum. Maalesef Covent Garden'daki *Rusalka* da - uvertürdeki havada yüzen efekti verilmiş koreografik sahne hariç - bu çağdaş sahnelemeden bir hayli nasibini almış oldukça sevimsiz bir prodüksiyondu benim için. Ancak ünlü şef

Semyon Bychkov'un idaresindeki temsil müzikalite açısından Dvorak'ın melodik dehasıyla dekorunu zaten bizler için hazırladığı *Rusalka*'yı şuurumuzda inşa etmekte gecikmedi. Hele ki o canlı müziğe aynı şuurda canlı kalmış olan mehtaplı Bathsheba koyunun manzarası ve ruhta çentikleri kalan duyguları da eklenince bu şölen bitkisel bazlı mürekkeplerle basılmış bir programın dahi bana hissettiremeyeceği kadar kutsal bir hava almıştı. Litvanyalı soprano Asmik Grigorian o mehtapsız sahnede dahi operanın en bilindik aryası olan '*Song to the Moon*', yani '*Aya Şarkı*'yı söylerken Dvorak'ın dehasında o gümüş ayı hissetmemek mümkün olabilir miydi? "Ey gökyüzünün derinliklerindeki ay / Işığın uzaklara parlıyor / Tüm dünyayı dolaşıyorsun / Ve insanların evlerine bakıyorsun..."; Çek şair Jaroslav Kvapil'in librettosu Dvorak'ın müziğinde nasıl da hayat bulmuştu.

Hayır; Bratby'nin tavsiyesine uyarak temsil sonrası program kitapçığımyı kaynatıp çorba yapmadım. Bilakis o program kitapçığında okuduğum Henrietta Bredin'in yazısında Dvorak'ın *Rusalka*'yı yaratış

sürecine dair çok şeyler öğrendim ve bu peri masalından daha da büyüdüm. Dvorak öğrencilik yıllarını Prag'da bir kira odasından diğerine taşınarak geçirmişti, ama esasta çocukluğu Bohemya kırsalında geçmişti ve evlenip de çocuk çocuğa karışır karışmaz kendisine yine kırsalda sığınacağı bir ev aramaya başlamıştı. 1877'de Prag'ın 50 kilometre güneybatısındaki Vysoka köyünde büyük bir toprak sahibi olan Kont Vaclav Kounic'in yanında ailesiyle birlikte kaldı. Kont Kounic, Dvorak'ın eşi Anna'nın kızkardeşi Josefina ile evliydi ve dolayısıyla bestecinin de kayınbiraderi oluyordu. Bugün Brno'daki Masaryk Üniversitesi'nin rektörlük binası olan Kounic Sarayı da ailesine aitti. Kont Kounic Vysoka köyündeki ormanın içine bir malikâne inşa ettirerek 1877'de düğün hediyesi olarak Josefina'ya verdi. Dvorak ilk gördüğü andan itibaren Vysoka'daki tabiata aşık olmuştu. İlk olarak yazları malikâneye yakın bir evde ailesiyle birlikte kalmaya başladıysa da sonradan kayınbiraderinden köyün kuzeybatı tarafında küçük bir çiftlik evi satın alarak buraya ek bir kat inşa ettirdi ve 20 yıldan fazla

Sırma işlemeli kırmızı kadifeyle bezeli Kraliyet Operası (Fotoğraf: Emre Aracı)

Vysoka köyünde Dvorak'ın varislerinin mülkü olan Villa Rusalka (Wikipedia)

Bugün Dvorak Müzesi olan Kounic malikanesi, (Wikipedia)

Král. české zemské divadlo v Praze.
Národní divadlo.

V neděli dne 31. března 1901. Mimo předplacení.

Poprvé:
RUSALKA.

Lyrická pohádka o třech dějstvích od Jaroslava Kvapila.
Hudbu složil **Antonín Dvořák.**
Břepci: Karel Kralovic. Baspisat: Robert Polak.

OSOBY:

Přítel	Karel Horák
Čistá dívka	Maria Schöner
Kráska	Elžka Štěpánová
Václav	Václav Křivánek
Čarodějník	Elžka Štěpánová
Hráč	Jiří Křivánek
Kováč	Událostník
Janek Bábek	Janek Bábek
Janek Bábek	Janek Bábek
Truhlař	Truhlař
Léva	Léva

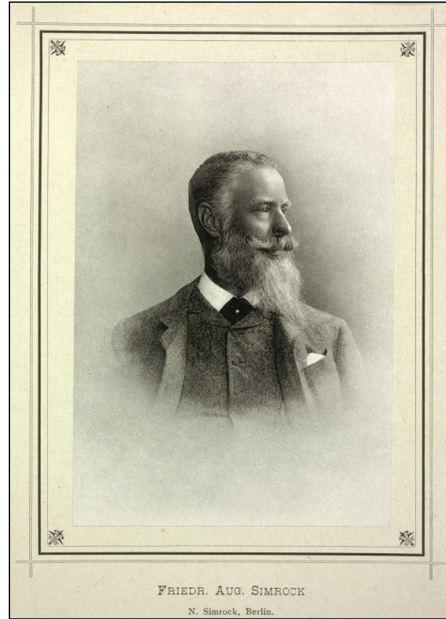
Dražba prosvěta, hvězda, hvězda, hvězda.

Začátek o 7. hodině. 1. a 2. předplacení.
Konec před 10. hod.

Prodáná nevěsta.

17. února (4. úterý) o předplacení.

Rusalka'nın 31 Mart 1901'de Prag'daki gerçekleşen prömiyerinin afişi (Wikipedia)

Dvorak'ın eserlerinin yayımcısı ve arkadaşı Fritz Simrock

bir süre yazılarını burada sükûnet içinde geçirdi. Bu ev ölümünden sonra “Villa Rusalka” adını alacaktı, çünkü *Rusalka* bu köyün sihirli havasında hayat bulmuş ve burada bestelenmişti. Hatta söylentiye göre

malikânenin arkasındaki o küçük göldü besteciye ilham veren ve bu yüzden de oraya sonradan “Rusalka'nın Gölü” denmeye başlamıştı. 7. ve 8. senfoniler de Dvorak'ın Vysoka'da bestelediği eserleri arasındaydı.

Vysoka'da Rusalka'nın gölü (Wikipedia)

Dvorak bu köy evinde güvercinler besler, bahçesiyle uğraşır; katı bir disiplin içerisindeki düzenli günlük programına hep sadık kalırdı. Sabahları erken kalkar, ormanda mutlaka yürüyüşünü yapar, çalışma odasına dönüp o ara bestelediği hangi esere onun üzerinde çalışırdı. Öğle yemeğinden sonra ise tekrar uzun bir yürüyüşe çıkardı. Ona bu doğa yürüyüşlerinde eşlik eden oğlu Otakar'ın aktardığına göre besteci yol boyunca sessizliğini hiç bozmadı. Akli o ara şuurlu yarattığı müzikal figürlerle o kadar meşguldü ki çoğu zaman Otakar'ın sorularına da cevap vermez, sık sık sağ elini göğsünün üzerine vurarak o an yarattığı bir melodiyi kendi kendine mırıldanırdı. Henrietta Bredin bestecinin Vysoka'daki günlük yaşamını İngilizce'de tam karşılığı olmayan, Almanca'daki arkaik “Waldeinsamkeit” kelimesiyle açıklıyor. “Orman yalnızlığı” anlamına gelen bu kelime tabii akıllara hemen Caspar David Friedrich'in tabloları kadar Amerikalı şair ve filozof Henry David Thoreau'nun *Walden*'ini getiriyor. *Rusalka*'nın ilham bulduğu böylesine bir ortam göz önüne alındığında operanın müzik dilindeki o yer yer karanlık ve lirik romantizme hiç şaşırılmamak lazım. Vysoka'nın büyümlü havasının besteciye ne derece derinden etkilediği, eserlerinin yayımcısı olan arkadaşı Fritz Simrock'a buradan yazdığı 13 Mayıs 1884 tarihli mektubunun dilinden de açık bir şekilde anlaşılır: “Birkaç gündür yine buradayım. En güzel günlerimi en güzel

havalarda geçirdiğim en güzel ormanlardayım ve kuşların büyüleyici şarkılarını dinlerken her zaman içimin yeni bir hayranlık hissiyle dolduğunu hissediyorum [...] Bir kez olsun şiirsel bir dille yazmak istediğim için bana gülmeye, ama bugün çok güzel bir sabah - tarif edilemeyecek kadar güzel. Ve burada, bu sükûnette sonunda kendi piyanoma sahip olacağım düşüncesi...”, (Otakar Sourek, *Antonin Dvorak: Letters and Reminiscences*, Prag, 1954, s. 82). Ve o piyanoda, böylesine bir ortamda, seneler sonra *Rusalka*'nın hayat bulacağı; daha doğrusu o tabiatın, o kuş seslerinin, Vysoka'nın havasının, Dvorak'ın o an hissettiklerinin müziğiyle ilelebet ölümsüzleşerek bizlere ulaşabilmiş olduğunun düşüncesi. İşte ben de bunları düşünüyorum bu satırları kaleme aldığım sırada *'Aya Şarkı'*yı tekrar dinlerken.

Dvorak *Rusalka*'yı 1900 yılının 21 Nisan - 27 Kasım tarihleri arasında yedi aylık bir süre zarfında besteledi, operanın prömiyeri 31 Mart 1901'de Prag'daki Milli Tiyatro'da (Narodni Divadlo) gerçekleşti. Türkiye prömiyeri ise 109 yıl sonra 2010 yılının Ocak ayında Aytac Manizade'nin rejisörlüğünde Antalya Devlet Operası tarafından Haşım İşcan Kültür Merkezi'nde gerçekleşecekti. Dvorak'ın Vysoka'daki yazlık villası bugün hâlâ bestecinin varislerine ait olsa da ne yazık ki halka kapalı. Kounic malikanesi ise 1990'lardan bu yana Antonin Dvorak Müzesi'ne ev sahipliği yapıyor. “Ey gökyüzünün derinliklerindeki ay / Işığın uzaklara parlıyor / Tüm dünyayı dolaşıyorsun / Ve insanların evlerine bakıyorsun...”; Karayipler'deki o mehtaplı geceler ve Covent Garden'dan sonra *Rusalka*'nın izinde Vysoka'ya da bir gün gideceğimi çok iyi biliyor ve bu yolculuğa sizleri de davet ediyorum... 🌿

Emre Aracı'nın Andante'deki geçmiş yazılarının tamamına www.emrearaci.weebly.com adresinden ulaşabilirsiniz.